

De Plasmolense Schilders

Dirk Ocker (2)

Dirk Ocker geloofde dat hij bezig was met zijn laatste reïncarnatie-gang hier op aarde. We moeten hem dan ook proberen te zien in het licht van deze overtuiging. Zo vond hij dat hij alleen te maken had met *zijn* opdracht voor dit leven: schilderen. Dat deed hij met volle overgave zonder zich te storen aan welke kritiek dan ook. Hij werkte zo hard mogelijk om *boven* niet met lege handen aan te komen. Dit verklaart ook waarom hij niet graag werken verkocht. Verkopen deed hij alleen als het letterlijk *broodnodig* was.

Het is opvallend dat de schilders die beïnvloed werden door de Theosofie allen anders werkten en tot verschillende conclusies kwamen. Mondriaan bijvoorbeeld werd abstract, tot op heden nog bevreemdend voor een grote groep mensen. Dirk Ocker maakte mystiek, geheimzinnig, sfeer oproepend. Als je naar zijn schilderijen kijkt, zie je aanvankelijk wat vage vlekken. Langzaam doemen figuren op die steeds helderder, zichtbaarder worden. Dat is iets geheimzinnigs.

Dirk en Pauw hadden een bijzondere band met de natuur, wat ook weer terug te voeren is tot hun theosofische levensopvatting. In hun huisje hing Pauw grote dennetakken op aan het plafond om het bos dichtbij te

brengen. Ze deden geen dieren, hoe klein ook, kwaad: geen spin, geen mier, geen hond of kat of vogel. In huis waadde men als het ware door de spinnewebben; je kon precies zien waar gewoon-

lijk gelopen werd, tussen de spinnewebben door. Pauw hield er van in het bos te slapen, en ze baadde zich geregeld in één van de drie meertjes. En dat in die tijd!

Meisjeskopje

Dirk en Paula Ocker, samen met Jacques van Mourik.

Een ooggetuige schreef: "Ik vertelde U . . . wij waren vroeg ingelicht. Ik stroopte onder langs het ven. Brandnetels, bramenstruiken, niets stond ons in de weg. Daar op Geulderdijk staan zware eiken van de Geulderd naar 'De Kooi'. Daar spookte het zei mijn grootmoeder (Bijgeloof). Ik schrok me rot!!! Zit me daar in zo'n kruising van takken vrouw Ocker, hele lange haren en poedelnaakt. Ocker schilderde (Geesten??). Moet je overkomen, voelt U. Diep met de ogen terneergeslagen strompelden we toch door. Maar daags daarna had ze het aan mijn Moeder verteld. Ja. Toen werden we voorgelicht; mijn ouders waren niet preuts. Wonderbaarlijk om zoiets mee te maken, en nog wel een flinkerd hoor. Maar voddem om zich heen en nimmer zag je zo'n schone huid. Maar die allemaal hoorde je nooit vieze taal spreken, die waren 50 jaar voor."

Als je dit leest kun je je een beetje voorstellen wat voor een enorme indruk de leefwijze van Dirk en Pauw op de mensen maakte. Volgens Dineke Janssen, vrouw van pottenbakker Janssen (de Vuurvogel) in de Milsbeek leerden de ingezetenen door de schilders vreemde mensen accepteren en werd hun blik ruimer.

Over die leefwijze van Dirk en Pauw Ocker zijn vele verhalen in omloop, genoeg om een boek te kunnen vullen. Het opvallende is dat de meeste verhalen over Pauw gaan. Zij was extrovertter dan haar man en sprong er op vele manieren uit. Ze hield van feesten en deed dit dan ook vol overgave, samen met de andere schilders, zoals van Mourik en Job en wie er al toevallig in de buurt was. Zij kleepte zich uitbundig en hulde zich in allerlei lappen. Door intensief gebruik werden kledingstukken al gauw een deel van Pauw. Zo kreeg ze een hermelijnen cape van de kledingzaak Haspels in ruil voor een schilderij van Dirk; ze veegde er het aanrecht mee af. Mevrouw Favejee, een goede bekende van de schilders, ging eens naar een feest waar Pauw ook kwam. Pauw had een groen fluwelen lap op haar, tot in hoge ouderdom nog pikzwarte haar. "Je ziet er uit als een prinses, ik voel me gewoon een schooier," zei Favejee. Pauw antwoordde: "Zo voel ik me ook, een prinses."

Zag Pauw er apart uit met haar lappen en grote schoenen waar de tenen uitgeknipt waren, met grove sokken en een doek om haar zwarte haren, Dirk was ook niet bijster modieus gekleed. Hij droeg net als van Mourik altijd een grauwe witzijden sjaal, vastgemaakt met een veiligheidsspeld, een uitgedekte hoed en een broek die door bretels tot onder de oksels was opgetrokken. Ook had hij donkere krullen die niet grijs werden. Zijn oma zou eens gezegd hebben: "Als Dirk naar Amsterdam komt, dan hoop ik dat hij niet weer een gat in zijn hoed geknipt heeft." De familie kon hun kleding niet zo waarderen. Dirk en Pauw gingen eens naar een tentoonstelling in Amsterdam. Dirk had nieuwe schoenen aan maar hing de sokken om zijn nek. Pauw droeg een bloemenmandje, dat gevonden werd op het Waterlooplein, op haar hoofd.

Dirk was totaal anders dan Pauw. Hij was teruggetrokken, introvert, hield niet van feesten, maar was bezeten van zijn werk. Zó zelfs dat zijn collega-schilders af en toe boos werden en zeiden: "Houd toch eens op en kom met ons feestvieren." Hij zei: "Ik doe geheimzinnig, dat hebben de mensen graag." Hij deed het voorkomen alsof hij het leuk vond om geheimzinnig te doen. In werkelijkheid had hij geen boodschap aan dat gedoe, al die mensen en hun meningen. Als zijn vrouw voor iemand de deur open deed, dan was hij in staat om vanuit zijn atelier naar beneden te roepen: "Zeg maar dat ik dood ben."

Eéns kwam er een hoge officier in vol ornaat, zoals vroeger gebruikelijk was, aan de deur. Dirk deed open en riep: "Pauw kom eens, d'r staat hier iemand van de Gruyter aan de deur", waarop hij de deur dicht sleet. Een ander die aan de deur kwam kreeg een dubbeltje. Het was soms op het beledigende af.

Dirk was bezig met zijn grote levensopdracht: schilderen. Vanwege de sfeer schilderde Ocker graag 's nachts. Als theosoof was hij zeer gevoelig voor het mysterieuze, het occulte. In zijn jonge jaren kreeg hij van Mourik zo ver dat die met hem meeging diep het bos in. Ocker hoorde

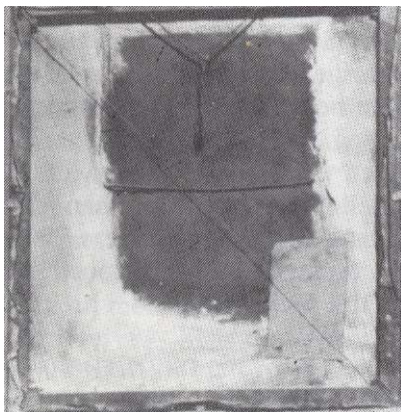
Paula Ocker-Jannette.

dan in de wind Demonen en ontwaarde enorme Vrouwengestalten bij de vijvers. Jacques van Mourik heeft dit laatste geschilderd: de Nymf bij het Groene Water (zie ref. 1, foto op blz. 16).

Toen hij een keer door een geweldige windvlaag van de fiets geblazen werd beweerde hij dat Napoleon hem dat geleverd had. Naar zijn zeggen vocht hij met de geesten van de soldaten die hier in de loop der tijden gesneuveld waren.

In hoeverre dit alles te maken had met de theosofie is niet geheel duidelijk: de grote band, die Dirk en Pauw met de natuur hadden, was wel degelijk in overeenstemming met hun theosofische levensinstelling. Zij leefden mét en in het bos en met zijn bewoners als deel ervan. Als Pauw het bos inging, kon het gebeuren dat een bosuil op haar schouders vloog en tijdens de wandeling bleef zitten. Na het eten werd er niet afgewassen. De vuile vaat werd buiten neergezet, zodat ook de dieren plezier van de maaltijd hadden. In later jaren zou Dirk opmerken: "Pauw wordt echt burgerlijk, ze wast tegenwoordig af."

Pauw had een buitengewone fantasie. Er kwam eens een grote hazewind de keuken binnengelopen. Naderhand vertelde ze dat er warempel een paard bij haar in de keuken stond. In Amsterdam beweerde ze doodleuk, dat de mensen in de Plasmolen zó primitief waren, dat ze nog in hollen onder de grond leefden.

Achterkant.

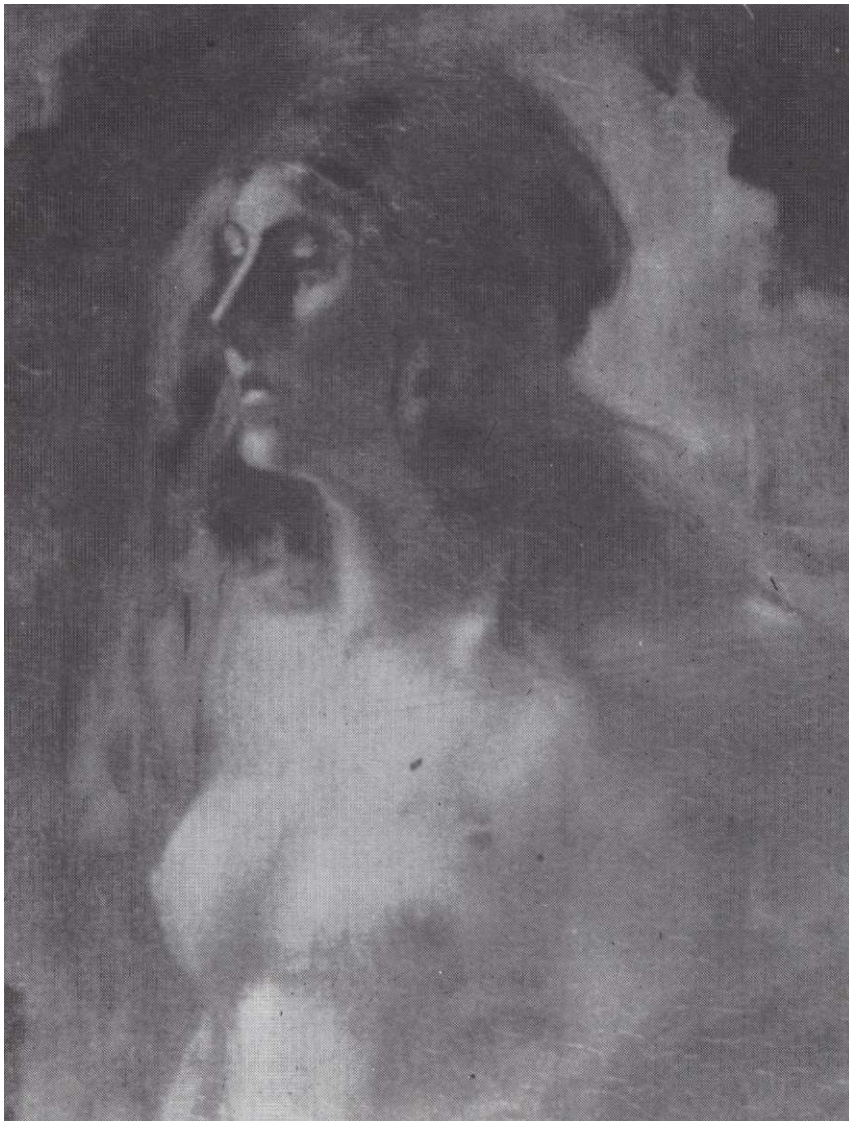
Mystiek vage figuren.

Intussen waren Dirk en Pauw heel arm. Dirk verkocht alleen als hij in grote geldnood zat. Frans Giebels vertelde dat er eens een fietser aan zijn vader 'Gradje Kniep' de weg naar Ocker vroeg. Hij wilde een schilderij kopen. "Naar Ocker kun je gaan, maar een schilderij kopen zal niet lukken. Ocker heeft pas iets verkocht en bij mij inkopen gedaan. Voorlopig heeft die niets meer nodig," zou Gradje geantwoord hebben. Vaak ruilde Ocker zijn doeken voor goederen. Soms kreeg hij van de pottenbakker Janssen uit Milsbeek geld, waarmee hij sigaren kocht in de winkel van Giebels. Hij koos dan met zorg mooie exemplaren uit. Naar verloop van tijd kwam Ocker dan weer bij Janssen en zei: "Kies maar een schilderij uit dat je mooi vindt."

Er bestaat een heel merkwaardig schilderij van Ocker. Het bedoelde schilderij is samengesteld uit stukken van meelzakken. Omdat hij geen geld had om schilderslin-

nen te kopen vroeg hij bij de molen in de Plasmolen meelzakken. Ocker was met een dubbelportret begonnen; de vorm van het 'doek' was ongeveer vierkant. Ontevreden over het geheel maakte hij er nog een stuk aan, zodat het schilderij langwerpiger werd. Ook dit beviel hem niet en toen maakte hij om het geheel nog eens een brede strook, zodat het een behoorlijk groot schilderij werd, bestaande uit aan elkaar genaaide meelzakken. De achterkant is merkwaardig en wél zo boeiend als de voorkant.

Dirk Ocker heeft slechts enkele malen zelfstandig geëxposeerd. De eerste maal was in het begin van 1900. De kritiek was niet van dien aard dat hij gestimuleerd werd vaker te exposeren. De tweede keer was in januari 1935, samen met Lanooy, in Galerie 'Binnenhuiskunst' op het Westeinde te Amsterdam. Deze tentoonstelling was redelijk succesvol; hij verkocht het een en

Mies.

ander. Op het Rokin had Ocker adressen waar hij wel eens doeken verkocht. Af en toe schijnen er nu nog bij bepaalde antiquairs schilderijen van hem op te duiken. Een enkele keer verkocht hij een werk aan Nijmeegse kunsthandelaars. Nu nog is het mogelijk er een werk van Ocker te kopen.

In 1940 brak de oorlog uit en in september 1944 werd heel Middelaar geëvacueerd. Het gezin Ocker vluchtte de grens over naar Duitsland, vervolgens naar Frankrijk en tenslotte weer terug naar Nederland, naar Laren. In mei 1945 was de oorlog afgelopen. Dirk en Pauw keerden terug naar de Plasmolen. Wat ze daar zagen was verschrikkelijk: een totaal vernield dorp, hun huis

kapotgeschoten, en wat er nog over was van de schilderijen lag verspreid door het bos. Zijn jongste zus Femke zei: "Dit overleeft hij niet, al zijn werk vernietigd". "Ja, dat is zo", zei zijn zoon Bock.

Maar Bock zorgde goed voor zijn ouders. Handig als hij was - hij was technisch begaafd - bouwde hij eerst een houten noodwoning voor hen. Naderhand bouwde hij op de plaats, waar eerder het huis stond, een nieuwe woning. Het atelier bevond zich op de eerste verdieping; weinig mensen werden daar toegelaten. Voor zichzelf bouwde Bock een huis naast de nieuwe woning van Jacques van Mourik op de Schildersweg nummer 1. De band van Bock met zijn ouders en met zijn zus kleine Pauw

was groot. Dit was een grote steun voor Dirk, die zijn levenswerk vernietigd wist. Hij moest weer helemaal opnieuw beginnen. Dat deed hij ook, zij het aanvankelijk moeizaam. Onophoudelijk werkte hij door, nog meer teruggetrokken dan voorheen. Toen Dirk eens een heel groot schilderij wilde maken groef hij gewoon een greppel in zijn huis om het enorme doek te kunnen vastzetten.

Toch kwamen er nog wel gasten bij hen, onder andere de filmacteur Erich von Stroheim, voor de oudere lezers waarschijnlijk geen onbekende. In 1952 werd er bij Dirk en Pauw een grote familie-reünie gehouden, georganiseerd door zijn neef Joghems, een zoon van zijn zus Fem. Dirk moet van dit feest genoten hebben, want op één foto staat hij warempel lachend, met een heel geestig gezicht. Toen hun 50-jarige bruiloft gevierd werd bracht de fanfare van Middelaar hen een aubade. Dirk kwam zelfs aan het venster kijken!

In 1958 stierf Dirk Ocker, 76 jaren oud. Zijn taak in dit leven was afgelopen. Hij had altijd volgens zijn overtuiging geleefd en gewerkt, compromisloos. Het heeft een aantal zeer mooie doeken opgeleverd. Sommige werken lijken moeilijk te begrijpen, maar als men zich in het leven van de kunstenaar verdiept wordt er veel duidelijk en krijgen de schilderijen een diepere zin. Zijn vrouw Pauw, Gruttemoed zoals ze door de kleinkinderen genoemd werd, overleefde hem 12 jaar. Zij stierf in 1970 op 93-jarige leeftijd, voorwaar een sterke bosvrouw. Een bijzonder stel ging heen, maar onder de mensen van Plasmolen en Middelaar is de herinnering aan hen nog levend. De naam van deze Plasmolense schilder leeft voort in het Dirk Ocker pad.

De artikelen over Dirk Ocker zijn mogelijk gemaakt door de enthousiaste medewerking van onder meer mevrouw Boeken, de familie Joghems en mevrouw Sidonie Ocker.